

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Haklarıyla İlgili Deneyimleri ve Algıları

Filiz DERE¹

*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği
Orcid id: 0000-0002-8022-5829*

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki deneyimlerini ve algılarını belirlemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim desenine göre yapılmıştır. Çalışmaya Konya ilinin Selçuklu ve Meram ilçelerindeki devlet okullarında çalışan ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilen 12 gönüllü okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme oturumlarında yüz yüze toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin en çok bakım, eğitim, yaşama, sağlık, oyun oynama, korunma gibi çocuk haklarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Öğretmen-çocuk ilişkisinde en çok onaylanan durumun çocukla sağlıklı iletişim kurma olduğu görülürken, öğretmenler çocukla fiziksel temasta bulunma konusunda farklı fikirlere sahiptir. Bunun yanında öğretmenler, çocukların daha çok bakım (beslenme ve barınma), eğitim ve oyun haklarını bildiklerine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarını öğretmek için görsel, oyun, tiyatro, drama, çizgi film, animasyon gibi çeşitli yöntem ve teknikleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Araştırma sonuçları ışığında, Milli Eğitim Bakanlığının çocuk hakları konusunda çocuklara, ebeveynlere ve öğretmenlere yüz yüze veya çevrimiçi eğitim vermesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul Öncesi Öğretmenleri, Çocuk Hakları, Davranışlar, Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Experiences and Perceptions of Preschool Teachers on Children's Rights

ABSTRACT

The current research aims to determine the experiences and perceptions of preschool teachers on children's rights. Of the qualitative research methods, the phenomenological design was employed in this study. 12 volunteer female preschool teachers serving in public schools in Selçuklu and Meram districts of Konya province participated in the study, and they were selected by the maximum variation sampling method. The data that is collected face-to-face in semi-structured interview sessions were evaluated by the content analysis method. As a result of the study, it was seen that preschool teachers mostly emphasize children's rights, such as the right to care (good nutrition and shelter), health, education, survival, play, and to be protected. In the teacher-child relationship, the most approved situation by the teachers was seen to have healthy communication with the child. Still, they had different ideas about physical contact with the child. Furthermore, it is established that preschool teachers preferred several methods and techniques like visuals, games, theater, drama, cartoons, and animation to teach children's rights. Although the teachers mentioned various methods and techniques in teaching children's rights, they did not explain how they used them. In the light of the research results, it is concluded that the Ministry of National Education must provide face-to-face or online training on children's rights to children, parents, and teachers.

Keywords: Preschool Teachers, Children's Rights, Behaviors, Teaching Methods, and Techniques

¹ Sorumlu Yazar: Filiz Dere, E-mail: filizdere.962@gmail.com

Giriş

Çocukların sahip olduğu hakların kökeni 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ne kadar götürülebilir (Erbay, 2013). Ancak bu haklar, ilk defa 1989 yılında Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de (ÇHS) güvence altına alınmıştır. Günümüzde 191 ülke tarafından onaylanan bu sözleşmeyi (UNICEF, 2018) Türkiye, 1995 yılında kabul etmiştir (Polat, 2008). 18 yaşın altındaki her bireyi çocuk kabul eden sözleşmede; "İrk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan hiçbir ayrımın yapılamayacağı ve tüm çocukların bu hak ve özgürlüklerden yararlanabileceklerine" vurgu yapılmıştır (UNICEF, 2018). Ayrıca bu haklar, ayrımcılığın önlenmesi, adalet, eşitlik, çocuğun yararının gözetilmesi, sevgi, hoşgörü ve çocuğun kendisini ilgilendiren süreçlere katılımı gibi boyutları içermektedir (Cılga, 2001). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre bazı önemli haklar şunlardır:

- Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı
- Bakım ve korunma hakkı
- Yaşam ve gelişme hakkı
- Kötü muamele ve ihmalden korunma hakkı
- Eğitim hakkı
- Din ve vicdan özgürlüğü hakkı
- Sağlık hakkı
- İnsana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı
- Özel yaşamı saklı tutma hakkı (UNICEF, 2018).

Yaşamdan sağlığa, ifade özgürlüğünden ekonomik sömürüye tüm konuları kapsayan bu haklar, nerede olursa olsun bütün çocukları kapsamakta ve çocukların yüksek yararını gözetmektedir. Çünkü çocuğun gelişimi hassas bir süreçtir ve onun yararları her zaman daha önceliklidir (Dinç, 2015).

Çocuk Hakları Eğitimi

Çocukların haklarını öğrenmesi ve etkili bir şekilde kullanması çocuk hakları eğitimiyle mümkün olabilir. Çocuk hakları eğitimi, çocuğun toplum içinde sorumlu bir yaşama hazırlanması için önemlidir. Bu eğitimle çocuklar, demokratik sistem içindeki rollerini öğrenirler. Aynı zamanda çocuklar hakların soyut olduğu düşüncesi yerine, hayatın her anında varlığı hissedilebilen somut değerler olduğunu anlarlar (Atik-Yıldız, 2017). Kendi hakları olduğunun bilincinde olan ve büyükleri tarafından haklarına saygı duyulan bir ortamda büyüyen çocuklar, hem kendine hem de başkalarına saygı duymayı öğrenirler (Dinç, 2015). Çocuklara haklarını öğrenme ve tanıma süreci okul öncesi dönemden itibaren başlayan bir süreçtir. Bunun önemli bir kanıtını 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda görmek mümkündür. İlgili programın "Sosyal ve Duygusal Gelişimle İlgili Kazanımlar, Göstergeleri ve Açıklamaları" bölümünün 6. kazanımında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kazanım 6: "Kendisinin ve başkalarının haklarını korur."

Göstergeleri: "Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler."

Açıklamaları: "Çocuk Hakları Sözleşmesi temelinde çeşitli etkinliklerle çocuklarda farkındalık oluşturulmaya çalışılmalıdır. Bütün etkinliklerde hak temelli bir uygulama yapılmaya dikkat edilmelidir. Bu konu ile ilgili çocukların düzeylerine uygun kitaplar

okunmalı, görseller incelenmeli, afişler sınıfa asılmalıdır.” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013, s. 28).

Görüldüğü gibi, çocukların ÇHS çerçevesinde kendisinin ve başkalarının haklarını bilmesi, söylemesi ve gerekli durumlarda korunmak için kullanması amaçlanmaktadır. Ayrıca aynı gelişim alanının 16. kazanımında “*Toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu açıklar.*” (MEB, 2013, s. 30) ibaresi yer almaktadır. Burada toplumsal yaşamdaki farklı rol ve görevlerin hak ve sorumluluklar çerçevesinde tartışılması önerilmiştir. Programdaki bu örnekler, çocuk haklarının okul öncesi eğitimin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Buna rağmen Sadıkoğlu ve Topsakal (2017) tarafından yapılan inceleme sonucunda okul öncesi dönemde çocuk hakları eğitimini ele alan çok az çalışma tespit edilmiştir.

Alanyazın Çalışmaları

Çocuk hakları, eğitim alanında daha çok çocuklar, öğretmenler ve öğretmen adayları (Ersoy, 2011; Gültekin, Gürdoğan-Bayır ve Balbağ, 2016; Kaya, 2011; Özdemir-Doğan, 2017; Topsakal ve Ayyürek, 2012) gibi çeşitli çalışma gruplarıyla ele alınmıştır. Bu çalışmanın odağı olan okul öncesi eğitimi alanındaki çalışmalara bakıldığında, çocuk haklarının bu dönem için önemi daha iyi anlaşılacaktır. İlk olarak Cılga (2001), demokrasi, insan hakları kültürü ve çocuk hakları ilişkisini ele almıştır. Neslitürk ve Ersoy (2007), okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk hakları konusundaki görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Gömleksiz, Kilimci, Vural, Demir, Koçoğlu-Meek ve Erdal (2008), okul bahçeleri bağlamında şiddet ve çocuk haklarını değerlendirmişlerdir. Washington (2010), 5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katımlı çocuk hakları eğitimi programının etkinliğini incelemiştir. Uçuş (2013), eylem araştırması modeline göre tasarlanan araştırmasında çocuk hakları eğitimi programı hazırlamış ve programın öğrenciler üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Dinç (2015), okul öncesi velilerinin çocuk hakları ile ilgili görüşlerini tespit etmiştir. Atik-Yıldız (2017), çocuk kitaplarını inceleyerek çocuk hakları bağlamında değerlendirmiştir. Ayhan (2021), okul öncesi eğitime devam eden çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanan çocuk hakları programının ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki tutumlarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Bunların dışında görüşlere ve deneyimlere başvuran bazı araştırmalarda çocuk haklarıyla ilgili çocukların (Akman ve Yazıcı, 2021; Uysal-Bayrak, Gök, Yörük ve Kaya, 2019) ve okul öncesi öğretmenlerinin (Banko, 2017; Kor, 2013; Kopuz-Yavuz, 2019; Kozikoğlu, 2019; Şallı, 2017; Yavuzekinci ve Tatlı, 2020) görüşleri, deneyimleri ve bilgi durumları incelenmiştir. Bu çalışma, değinilen araştırmaların bazı boyutlarını içermekle birlikte öğretmenlerin çocuk haklarını bilme durumları, onayladığı ve onaylamadığı davranışlar bakımından diğer araştırmalardan farklılaşmaktadır. Araştırmanın ana amacına bağlı olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin bilgi sahibi olduğu çocuk hakları hangileridir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin öğretmen-çocuk ilişkisinde onayladığı ve onaylamadığı durumlar nelerdir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarındaki çocuklar hangi hakları bilmektedir?
4. Okul öncesi öğretmenleri, çocuk hakları öğretiminde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılmasını önermektedir?

Yukarıdaki araştırma sorularına yönelik elde edilen sonuçlar, okul öncesi dönemde öğretmenlerin ve çocukların çocuk haklarını bilme durumlarını, öğretmenlerin hangi davranışları çocuk haklarına uygun bulup bulmadığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki deneyimlerini ve algılarını belirlemek için nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Olgubilim çalışmalarında katılımcıların deneyimlerinin ayrıntılarına ulaşarak bu deneyimlerin ortak yönleri vurgulanır (Toprak, 2021). Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve bu hakların öğretimine ilişkin deneyimleri, algıları ve bunların odaklandığı benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 12 gönüllü kadın okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar, çeşitlilik içindeki temel deneyimleri ve paylaşılan ortak noktaları belirlemeyi sağlayan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle (Patton, 2018) seçilmiştir. Bu kapsamda Konya ilinin Meram ve Selçuklu ilçelerinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 5 farklı anasınıfı ve anaokullarında çalışan okul öncesi öğretmenlerine ulaşılmıştır. Bu süreçte araştırma konusu hakkında verilen bilgiler benzerlik göstermeye ve birbirini tekrarlamaya başladıktan (veri doygunluğu sağlandıktan) sonra veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdemleri (hizmet yılları) 7-22 yıl arasında değişmektedir. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin tamamı, üniversite mezunudur. Bunların yanında katılımcıların haklarını korumak için isimlerinin yerine kodlar (Ö1: Öğretmen 1) kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacının önceden belirlediği bir dizi soru oturuma rehberlik eder. Ancak araştırmacı, gerekli durumlarda ek sorularla görüşmeyi derinleştirebilir. Bu yöntem, hem verilerin sistematik toplanmasını hem de gerektiğinde esnek olunmasını sağlamaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 184). Bu özellikler göz önünde bulundurularak konuyla ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme formunun kullanılabilirliği ve tutarlılığını sağlamak için 2 alan uzmanından görüş alınarak sorular düzenlenmiştir. Görüşmeler, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler toplanırken ilk önce okul öncesi öğretmenlerine araştırmaya ilişkin bilgiler verilerek gönüllü olup olmadıkları sorulmuş ve öğretmenlerin kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı vurgulanmıştır. Görüşmeyi kabul eden gönüllü öğretmenlerin her biriyle farklı zaman ve mekânlarda ayrı ayrı görüşmeler yapılmıştır. Görüşme esnasında kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerin süreleri, 15-35 dakika arasında değişmektedir. Kaydedilen görüşmeler, yazıya aktarılarak içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinde araştırma sorularına cevap bulmak için metin sistematik olarak baştan sona okunur ve

kodlamalar yapılır. Ardından kodlardan kategoriler, temalar ve örüntüler belirlenir (Batdı, 2021, s. 220). Bu kapsamda araştırma sorularına bağlı olarak görüşme verileri baştan sona okunarak kodlanmıştır. Ardından analiz edilen kodlardan kategoriler oluşturularak yorumlanmıştır. Her araştırma sorusuna ait bulgular doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin dağılımlarını göstermek için tablolar ve frekanslar hazırlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için bulgular, araştırmacının dışında iki uzman tarafından incelenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, çalışma grubunda yer alan okul öncesi öğretmenleri ile yürütülen görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bilgi Sahibi Olduğu Çocuk Hakları

Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde ilk araştırma sorusuna cevap almak için çocukların sahip olduğu haklar sorulmuştur. Öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin verdiği cevaplar, UNICEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin maddeleri ile karşılaştırılmış ve bunların hangi hakların kapsamına girdiği belirlenmiştir. Verilen cevaplara bakıldığında öğretmenlerin, çocukların en fazla beslenme ve barınma gibi önemli ihtiyaçlarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu ihtiyaçlar, ÇHS'nin birçok maddesinde değinilen bakım hakkının kapsamına dâhil edilmiştir. Öğretmenlerin değindiği diğer haklar, Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Öğretmenlerin bilgi sahibi olduğu haklar

Öğretmenlerin değindiği haklar	ÇHS madde numarası	f
Bakım hakkı	2, 3, 7, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 38, 39	10
Eğitim hakkı	28, 29, 30, 32, 37	7
Yaşama hakkı	6	7
Sağlık hakkı	3, 23, 24, 25, 39	6
Oyun oynama hakkı	31	5
Korunma hakkı	2, 3, 16, 19, 32, 33, 38	4
Ailesiyle birlikte yaşama hakkı	9	3
Çalıştırılmama hakkı	32	2
İfade özgürlüğü hakkı	12	2
Düşünce özgürlüğü hakkı	13	1
Çocuk olma hakkı	1	1
Saygı gösterilme hakkı	8	1

Tabloda görüldüğü gibi öğretmenler, bakım hakkının yanında eğitim, yaşama, sağlık, oyun oynama, korunma gibi haklardan bahsetmişlerdir. Ancak öğretmenler haklardan genel olarak bahsetmiş, onların özelliklerine değinmemişlerdir. Çocukların sahip olduğu hakları öğretmenlerden bazıları şöyle açıklamışlardır:

Ö1: “Bana göre bir yetişkinin ne kadar hakkı varsa çocuğun da bir o kadar hakkının olması lazım. Yeme içme hakkı, barınma hakkı, okuma hakkı... Bütün haklardan yararlanması gerekiyor.”

Ö2: “Yaşama, eğitim, kendilerini koruma, akranlarıyla aynı eğitim ve sağlık şartlarına sahip olma hakları vardır.”

Ö5: “Sağlıklı beslenme hakkı var, eğitim hakkı var, çalıştırılmama hakkı var. İstismar, şiddet, taciz gibi şeylerden korunmaya hakkı var. Başka? Oyun oynamaya hakkı var en önemlisi bence.”

Ö7: “Beslenme hakları var, barınma hakları var, kendilerini ifade edebilme hakları var, aile tarafından korunma hakları var, okulda korunma hakları var.”

Alıntılarda yer verildiği gibi öğretmenler, genel olarak ÇHS’de yer alan temel çocuk haklarının çoğuna değinmişlerdir. Ancak bazı öğretmenler, çocuk haklarını bilmediğini ya da hatırlamadığını söyleyerek kısa cevaplar vermiştir. Sonuç olarak bu başlık altındaki bulgular, öğretmenlerin temel olarak çocuk haklarını bildiklerini göstermiştir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öğretmen-Çocuk İlişkisinde Onayladıkları Durumlar

İkinci araştırma sorusunun birinci boyutuna cevap almak için yapılan görüşmelerde öğretmenlere öğretmen-çocuk ilişkisinde onayladıkları durumlar sorulmuştur. Öğretmenlerin, öğretmen-çocuk ilişkisinde onayladığı durumlar, Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2. Öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylanan durumlar

Onaylanan durumlar	f
Çocukla sağlıklı iletişim kurmak	8
Fiziksel temasta bulunmak	3
Çocuklarla yakından ilgilenmek	3
Maddi yetersizliği olan çocukları da etkinliklere dâhil etmek	2
Çocuklara sevgi ve şefkat göstermek	2
Anlatılanları görselleştirmek	1
Anne ve babası boşanan çocukları gözetmek	1
Çocukların fikirlerini almak	1
Ölçülü kurallar koymak	1
Proje tabanlı çalışmak	1
Çocuklara doğru davranışı anlatmak	1
Hareketli, pozitif ve demokratik olmak	1

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenler, çocukla sağlıklı iletişim kurmanın yanında, öğretmenlerin çocuklara fiziksel temasta bulunması (sarılmak vb.) ve çocuklarla yakından ilgilenmek gibi durumları onaylamaktadır. Öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylanan durumlara ilişkin bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

Ö5: “Çocuğun kendini kötü hissetmemesini sağlayacak bir defa. Sınıfta maddi yetersizliklerden dolayı olsun, anne babası boşanmışsa ona dikkat edecek, ne bileyim anneler gününde etkinlik yapıyorsa ona göre bir etkinlik düzenleyecek.”

Ö7: “Çocuklarla sohbet etmek, özellikle oyun sırasında onların fikirlerini almak, kurallar ya da etkinlikleri belirlerken özellikle ona dikkat ediyorum. Çocukların fikirlerini almak bence güzel bir davranış.”

Ö8: “Kurallar belli ölçüde olmalıdır. Sevgiyle verilen kurallar daha iyi oluyor. Geri dönüşü olumlu oluyor. Çocuklarla göz teması kurulması önemli. Açık ve net geri dönüşü sağlanıyor.”

Ö10: “Temas sevgiyi gösterme açısından iyi. Çocuğa dur, yapma demek yerine neden yapmaması gerektiğini anlatmak lazım.”

Alıntılarda yer verildiği gibi katılımcıların, öğretmen-çocuk ilişkisinde onayladıkları durumlar, çocuğun lehine olan ve toplumda kabul gören unsurlardır. Bu durumların çocuğun üstün yararına, birey olarak kabul görmesine, haklarını kullanabilmesine, sağlıklı, mutlu ve huzurlu yaşayabilmesine hizmet edecek nitelikler olduğu söylenebilir.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Öğretmen-Çocuk İlişkisinde Onaylamadıkları Durumlar

İkinci araştırma sorusunun ikinci boyutunda okul öncesi öğretmenlerinin öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylamadığı durumlar sorulmuştur. Öğretmenlerin, öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylamadığı durumlar, Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylanmayan durumlar

Onaylanmayan durumlar	f
Kişisel farklılıkları dikkate almamak	3
Çocukları rencide etmek	3
Fiziksel temasta bulunmak	3
Çocuklara sevgi ve şefkat göstermemek	2
Fazla kural koymak	2
Katı davranmak	1
Maddi yetersizliği olan çocukları ücretli etkinliklere dâhil etmemek	1
Çocuklara eşit ilgi göstermemek	1
Türkçeyi doğru kullanmamak	1

Görüldüğü gibi katılımcılar, öğretmenlerin kişisel farklılıkları dikkate almamasının (grup etkinliği yapmak, etkinlikleri zorla yaptırmak vb.) yanında çocukları rencide etmek (bağırarak vb.) ve fiziksel temasta bulunmak (sarılmak vb.) gibi durumlardan da bahsetmişlerdir. Bir önceki bölümde onaylanan davranışlardan biri olan fiziksel teması, bazı öğretmenler onaylamamaktadır. Ö11, “*Fiziksel temas olmamalı. Buna tuvalet eğitimi de dâhil.*” diyerek karşı çıkmaktadır. Ö1 ise onaylamakla birlikte toplumdaki bazı olası sorunları da örnek vererek şunları söylemiştir:

Şimdi normalde aslında öğretmenler de son zamanlarda taciz olaylarından sonra haklı olarak özellikle çocuklara sarılmıyorlar artık, öpmüyorlar. Temasta bulunmuyorlar. Bu bana göre çok yanlış. Çünkü 5 yaşına kadar çocuk anne kokusunu ister. Dokunarak, temasta bulunarak daha çok öğrenir. Ancak anasını öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri son olan olaylardan sonra artık çok fazla temasa geçmiyor, dokunmuyor, öpmüyor yanlış anlaşılır diye. Bu bana göre çok yanlış bir şey. Biz anne babadan sonra gelen ikinci yakın insanlarımız çocuklara göre. Onun için bu temasın mutlaka seviyesinde olması gerekiyor diye düşünüyorum.

Görüldüğü gibi, öğretmen belirli seviyede fiziksel temasın çocuğun gelişimi açısından da gerekli olduğuna inanmaktadır. Bunun dışında katılımcıların onaylamadığı durumlara ilişkin bazı görüşler aşağıda sırayla verilmiştir:

Ö4: “*Çocuklar su içmek istediği zaman genelde izin alır mesela. İzin almak zorunda mıdır? Çok da zorunda değil bana göre. Ama böyle bir eğitim şekli var. <Öğretmenim su içebilir miyim?> Öğretmen izin veriyor içersin veya içmezsin. Bana göre su içmek için falan da izin almaya gerek yok yani.*”

Ö5: “*Maddi durumu kötü olan çocuklar için de veli diyor ki <Benim çocuğum katılamayacak bu etkinliğe maddi durumlardan dolayı.> Öğretmen diyor <İyi, tamam, o zaman siz bilirsiniz.> Çocuk katılmıyor etkinliğe. Yani bunu giderme yoluna başvurulmuyor.*”

Ö11: “*Çocukla, her zaman kullanmamız gereken hitabet diliyle konuşmalıyız. Yerel dil kullanmamalıyız. Düzgün Türkçe kullanmalıyız. Çocuklar öğretmeni örnek alır.*”

Alıntılarda görüldüğü gibi katılımcılar, katı sınıf ortamı, maddi sorunlar ve Türkçenin doğru kullanılmamasından kaynaklanan çeşitli durumları onaylamadıklarına dikkat çekmişlerdir.

Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Haklarını Bilme Durumları

Üçüncü araştırma sorusuna cevap bulmak için görüşmelerde çocukların hangi haklarını bildiklerine dair öğretmenlerin gözlemleri sorulmuştur. Öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin verdiği cevaplar, UNICEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin maddeleri ile karşılaştırılmış ve hangi hakların kapsamına girdiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin, çocukların en fazla beslenme ve barınma haklarını bildiklerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu ihtiyaçlar, ÇHS'nin 2, 3, 7, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 38, 39 ve 40. maddelerinde çeşitli boyutlarına değinilen bakım hakkının kapsamına dâhil edilmiştir. Öğretmenlere göre çocukların bildiği diğer haklar, Tablo 4'te gösterilmiştir:

Tablo 4. Çocukların bilgi sahibi olduğu haklar

Çocukların bilgi sahibi olduğu haklar	ÇHS madde numarası	f
Bakım hakkı	2, 3, 7, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 38, 39, 40	5
Eğitim hakkı	28, 29, 30, 32, 37	3
Oyun oynama hakkı	31	3
Korunma hakkı	2, 3, 16, 19, 32, 33, 38	2
Sağlık hakkı	3, 23, 24, 25, 39	2
Çocuk olma hakkı	1	1
Güvenlik hakkı	3, 15, 26	1
Görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı	13	1
Yaşama hakkı	6	1
Düşünce özgürlüğü hakkı	13	1

Görüldüğü gibi öğretmenler, çocukların bakım hakkının yanında eğitim, oyun oynama, korunma ve sağlık gibi hakları da bildiklerinden bahsetmişlerdir. Çocukların bildikleri haklara öğretmenlerden bazıları şu örnekleri vermişlerdir:

Ö1: *“Bildikleri, <Ben çocuğum bir kere.> diyor. <Sen bana bakmak zorundasın.> diyor anne babasına. Okulda öğretmenine <Ben yaş olarak küçüğüm, sen bana hiçbir şekilde şiddet uygulayamazsın.> diyor. Bunu bilmesi ve dile getirmesi çok güzel.”*

Ö11: *“Mesela artık çocuklar, oyun oynamanın onların en önemli işleri olduğunun farkındalar ve buna saygı duyulmasını istiyorlar.”*

Alıntılarda yer verildiği gibi bazı öğretmenler, çocukların günlük yaşamda en çok kullandıkları haklardan olan bakım, korunma ve oyun oynama haklarını bildiklerini söylemişlerdir. Ancak Ö7, çocukların haklarını içgüdüsel olarak bildiklerini ve hukuki açıdan böyle haklarının olduğunu bilmediklerine değinmiştir:

Ö7: *“İçgüdüsel olarak bildiklerini düşünüyorum. Teorik olarak bu senin hakkın veya bu benim hakkım diye ifade ettiklerini düşünmüyorum ama içgüdüsel olarak, işte barınma, yemek. Bunların hakkı olduklarını ağlayarak veya isteyerek talep ettiklerini düşünüyorum.”*

Öğretmenlerin çoğu, çocukların haklarını bildiklerini ifade etmiştir. Buna karşın Ö4, bir özeleştiri yaparak çocuklardan ziyade kendilerinin de bilmediğini şu cümlelerle açıklamıştır:

Ö4: *“Bence bilmiyorlar. Çünkü biz de bilmiyoruz. Mesela şurada 7-8 soru var. Hangi soru hangi hakka giriyor, hangisine girmiyor onu zaten öğretmenler bile çoğunu bilmiyor. Çocukların da ben bildiklerini düşünmüyorum.”*

Görüşme yapılan öğretmenlerden Ö5, konunun farklı bir boyutuna değinerek hakları bilmek kadar kullanabilmenin de önemini şu şekilde açıklamıştır:

Yani bilse nolcak, onu şey yapmak lazım açıkçası. Bilse ne hak talep edebilecek, ne yapabilir yani? Şiddet dedik, istismar dedik, mesela annesinden şiddet görüyor. Ee naptı bunu, öğretmene söyledi <Annem beni dövüyor.> Öğretmen de anneye konuştu, <Dövüyor musunuz, bunu dövmeyin.> Dövmeyi bıraktı mı

anne? Bırakmadı. Anne hakkında bir şey yapıldı mı? Yapılmadı. Nereye kadar?
O çocuk hastanelik olana kadar belki. Buna yönelik velilere konferanslar,
seminerler düzenleniyor, kaç veli katılıyor buna?

Alıntıdan anlaşıldığı gibi Ö5, çocukların haklarını bilmesinin, o haklara saygı duyulduğunu veya hakların toplumsal yaşamda kullanılabildiğini göstermediğine dikkat çekmektedir. Bu bulgular, çocuk hakları konusunda hem ailelerin hem de öğretmenlerin bilinçli ve duyarlı olmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çocuk Haklarının Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler

Son araştırma sorusunda okul öncesi öğretmenlerine çocuk haklarının öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler sorulmuştur. Öğretmenlerin verdiği cevaplar arasında en fazla görsel kullanma (resim, slayt, video vb.), oyun, tiyatro ve drama olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin deşindiğı diğere yöntem ve teknikler, Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5. Çocuk haklarının öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler

Yöntem ve teknikler	f
Görsel kullanma	7
Oyun	6
Tiyatro	4
Drama	4
Çizgi film	2
Animasyon	2
Hikâye	2
Masal	2
Şarkı	2
Sözlü anlatım	2
Rol model olma (aile ve öğretmen)	2
Aile eğitimi	2
Şiir	1
Aile katılımı	1

Görüldüğü gibi öğretmenler, görsel kullanma (resim, slayt, video vb.), oyun, tiyatro ve dramının yanında çizgi film, animasyon, hikâye ve masal gibi yöntem, teknik, materyal ve araçlardan da bahsetmişlerdir. Çocuklara sahip olduğı hakların öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler konusunda bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

Ö2: *“Eğitim etkinliklerine katılabilir, günlük planlamalara alınabilir, drama yoluyla anlatılabilir. Ama çocuklarla birlikte bunların velilere de anlatılması gerekir bence.”*

Ö4: *“Bununla ilgili drama etkinlikleri yapılabilir özellikle. Konuyla ilgili görseller kullanılabilir. Varsa belki bir çizgi film, animasyon tarzı olabilir. Onun haricinde belki bir veli katılımı olarak varsa hâkim, savcı ya da avukat bu işlerden anlayan birileri sınıfa getirilip konuşturulabilir.”*

Ö5: *“Sanat etkinliğı yapıyoruz, hikâye etkinliğı yapıyoruz, şarkılarımızda bile var mesela. Drama etkinliğı yapıyoruz. Onun dışında çizgi filmler izletilebilir, bir sürü slaytlar var, onlar izletilebilir.”*

Ö9: *“Aile içi iletişimde rol model olarak. Çocuk başka öğrenemez. Derste falan da öğrenemez. Bu haklar çocuğa aile içinde verilirse o çocuk bilinçli bir birey olarak yetişir ve hak ve sorumluluklarla ilgili bir sıkıntı yaşamayız.”*

Bu açıklamalar, çocuk haklarının çocuklarla birlikte ailelere de anlatılması gerektiğini vurgulaması bakımından dikkat çekmektedir. Bu durum, çocuğun haklarını bilmesi ve sorunsuz olarak kullanabilmesi açısından önemlidir.

Sonuç ve Tartışma

Yapılan analiz sonucunda, öğretmenler bakım, eğitim, yaşama, sağlık, oyun oynama, korunma gibi haklardan bahsetmişlerdir. Buna karşın haklardan genel olarak bahseden öğretmenler, hakların özelliklerini açıklamamışlardır. Bunların yanında, öğretmenlerin en az değindikleri hakların düşünce özgürlüğü, çocuk olma ve saygı gösterilme hakları olduğu görülmüştür. Kozikoğlu (2019) tarafından yapılan araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri, çocuk haklarından en çok eğitim, yaşama, sağlık, barınma, oyun oynama, ihmal ve istismardan korunmaya vurgu yapmışlardır. Banko (2017) tarafından yapılan bir diğer araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarından daha çok ayrımcılık yapmama ve korunma haklarına önem verdikleri, buna karşın katılım, yaşam ve gelişme haklarını yeterince göz önünde bulundurmadıkları tespit edilmiştir. Banko'nun aksine Kor (2013), okul öncesi öğretmenlerinin en çok yaşam ve gelişme haklarına vurgu yaptıklarını tespit etmiştir. Sonuç olarak mevcut araştırmadaki öğretmenlerin, Banko (2017) ve Kozikoğlu (2019) tarafından yapılan araştırmalarda yer alan öğretmenlerle ortak olarak "korunma hakkı"ndan bahsettikleri görülmektedir. Bunun yanında hem mevcut araştırmadaki hem de Kor (2013) ve Banko (2017) tarafından yapılan araştırmalara katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu, çocuk hakları konusunda eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda çocuk haklarını yeterince bilmeyen öğretmenlerin bu hakların kullanımı konusunda duyarlı olması beklenmemelidir.

İkinci araştırma sorusunun ilk boyutuna ilişkin sonuçlar, öğretmenlerin çoğunun çocukla sağlıklı iletişim kurma ve çocuklara fiziksel temasta (sarılmak vb.) bulunmayı doğru bulduklarını göstermektedir. Öğretmenler fiziksel temasta bulunmaya gerekçe olarak, okul öncesi dönemde çocukların anne sevgisi ve ilgisine çok daha ihtiyaç duyduklarını, bu sevgi ve ilginin okulda da devam etmesi gerektiğini göstermişlerdir. İkinci araştırma sorusunun ikinci boyutuna ilişkin sonuçlar incelendiğinde, öğretmenlerin kişisel farklılıkların dikkate alınmamasını doğru bulmadıkları görülmüştür. Kişisel farklılıkların dikkate alınmasının, çocuk haklarına saygı göstermenin en temel gereklerinden biri olduğu düşünülmektedir. Kor (2013) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çocuğun görüşlerinin dikkate alınmasına ve katılım hakkına önem verdikleri tespit etmiştir. Bu iki sonuç, çocukların özellikle kendileriyle ilgili karar alma süreçlerine katılımın öğretmenler tarafından onaylandığı ve öğretmenlerin sınıflarında riayet etmeye çalıştıkları bir hak olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bunların yanında çocukları rencide etmek, fiziksel temasta bulunmak, çocuklara sevgi ve şefkat göstermemek ve fazla kural koymak gibi durumlar bazı öğretmenler tarafından onaylanmamaktadır. Bu sonuçlar, öğretmenlerin çocuğa fiziksel temasta bulunma konusunda anlayamadıklarını, bu konuda farklı tecrübelerle sahip olduklarını ve temasla ilgili endişeleri olduğunu göstermektedir.

Üçüncü araştırma sorusunda çocukların haklarını bilme durumları sorgulanmıştır. Sonuç olarak çocukların bakım (beslenme ve barınma), eğitim ve oyun oynama haklarını bildikleri sonucuna varılmıştır. Değinen bu üç temel hak, çocukların tüm gelişim alanları için vazgeçilmezdir. Buradan hareketle çocukların bu haklar dışındaki çocuk olma, güvenlik, görüşlerini serbestçe ifade etme, yaşama ve düşünce özgürlüğü haklarını daha az bildiklerini ya da öğretmenlerin yeterince bu haklara vurgu yapmadıklarını söylemek mümkündür. Alanyazına bakıldığında, Uysal-Bayrak, Gök, Yörük ve Kaya (2019) tarafından yapılan araştırmada 4-6 yaş aralığındaki çocukların en çok oyun hakkının farkında oldukları tespit edilmiştir. Akman ve Yazıcı (2021) tarafından yürütülen diğer araştırmada okul öncesi dönemdeki çocuklara kendi haklarının neler olduğu sorulduğunda, çocukların öncelikle oyun hakkı, ardından barınma/dinlenme ve beslenme, okula gitme, sevgi ve ilgi görme haklarına vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Gültekin, Gürdoğan-Bayır ve Balbağ (2016) tarafından yürütülen çalışmaya katılan 4. sınıf öğrencilerinin çocuk haklarından en çok eğitim, oyun ve eğlenme haklarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu sonuçlar, dört araştırmada da çocukların en çok oyun hakkının farkında olduklarını göstermektedir. Okul öncesi

çocuklarının en önemli öğrenme, keşfetme ve sosyalleşme aracı oyun olduğu için çocukların daha çok oyun haklarının farkında olmaları doğal bir sonuçtur. Bu sonuçlar, çocukların çocuk olma, güvenlik, görüşlerini serbestçe ifade etme, yaşama ve düşünce özgürlüğü gibi haklar konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Son olarak çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenleri, çocuk haklarının öğretiminde daha çok görsel kullanma (resim, slayt, video vb.), oyun, tiyatro ve drama gibi yöntem ve tekniklerin kullanılabileceğini söylemişlerdir. Ancak çocuk haklarının öğretiminde bu yöntemleri nasıl kullandıklarını detaylı bir şekilde açıklamamışlardır. Yani okul öncesi öğretmenleri, okul öncesi eğitimde genel olarak kullandıkları yöntem ve tekniklere vurgu yapmışlardır. Özel olarak çocuk haklarının öğretimine yönelik örnekler daha sınırlıdır. Buna karşın Kozikoğlu (2019) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi öğretmenleri, çocuk haklarını öğretme sürecinde rol model olma, çocukların fikirlerini dinleme ve dikkate alma, oyun/sıraya girme/drama/hikâye/örnek olay gibi somut etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, onların daha çok aktif katılım, kendini ifade etme ve karar alma haklarını kullanma konularında etkinlikler yaptıkları anlaşılmaktadır. Her iki araştırmanın sonuçlarına dayanarak öğretmenlerin çocuk haklarının öğretimi konusunda detaylı etkinlikler tasarlamadıklarını ve çeşitli yöntem ve tekniklere başvurmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum, okul öncesi öğretmenlerine çocuk haklarının öğretimi konusunda etkinlik tasarlama, materyal kullanma ve yenilikçi uygulamalar yapma konularında eğitimler verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma, yalnızca bir ilde ve devlet okullarında çalışan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu durum, araştırmanın sınırlılığı olarak düşünülmektedir. Araştırmanın güçlü yönü, öğretmenlerin ve çocukların çocuk haklarını bilme durumlarını, öğretmen-çocuk ilişkisinde onaylanan ve onaylanmayan durumları ortaya koyması açısından diğer çalışmalardan ayrışmasıdır. Ayrıca araştırma sonuçları ışığında Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocuklara, ailelere ve öğretmenlere çocuk hakları konusunda yüz yüze veya çevrimiçi eğitim vermesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimler ve bilgilendirmeler yapılmadığında çocukların kendi haklarını korumasını ve kullanmasını, ailelerin ve öğretmenlerin bu haklara saygı duyarak kullanılması konusunda çocukları teşvik etmesini beklemek zordur. Çocukların hayata adapte olmaya başladığı ve yaşam pratikleri edindiği bir dönem olan okul öncesi eğitimden itibaren çocukların haklarını bilmesi ve kullanması, ilerleyen yaşamında etkin bir vatandaş olarak haklarının farkında olması ve okuryazar bir birey olması açısından kritik öneme sahiptir.

Öneriler

Araştırma sonuçları çerçevesinde belirlenen öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Öğretmenler, çocuk hakları konusunda yeterince bilgiye sahip olmadıkları ve eğitim almadıklarını bildirmişlerdir. Buna yönelik olarak çevrimiçi ya da yüz yüze eğitimler yapılabilir.
- Çocukların ve ailelerin çocuk hakları ve bu hakların kullanımı konusunda bilgilendirilmesine yönelik programlar yapılmalıdır.
- Araştırmanın sınırlı yönünü aşmak için farklı nitelikler taşıyan çalışma gruplarıyla (özel okullarda veya diğer şehirlerde çalışan okul öncesi öğretmenleri vb.) daha geniş örnekleme çalışma yapılabilir.

Çıkar Çatışması: Çalışma, tek yazar tarafından hazırlandığı için herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırma Yayın Etiği: Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Veriler, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında toplandığı için etik kurul onayı alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Akman, B. ve Yazıcı, D. N. (2021). Examining the children’s perceptions of child rights. *Elementary Education Online*, 20(1), 20-35. doi: 10.17051/ilkonline.2021.01.012
- Ayhan, M. (2021). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların ebeveynlerine yönelik hazırlanan çocuk hakları programının ebeveynlerin çocuk hakları tutumuna etkisi*. Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Banko, Ç. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin tutum, davranış ve görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Batdı, V. (2021). Nitel verilerin toplanması ve analizi. B. Çetin, M. İlhan ve M. G. Şahin (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri, temel kavramlar, ilkeler ve süreçler* içinde (ss. 201-228). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi insan hakları kültürü ve çocuk hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/151/cilga.htm Erişim tarihi: 06.05.2022
- Dinç, B. (2015). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi (ENAD)*, 3(1), 7-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/enad/issue/5514/74757> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Erbay, E. (2013). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8593/106844> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç. ve Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri mercek altında: Şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8601/107108> Erişim tarihi: 06.05.2022

- Gültekin, M., Gürdoğan-Bayır, Ö. ve Balbağ, N. L. (2016). Haklarımız var: Çocukların gözünden çocuk hakları. *Adıyaman Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 971-1005. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adyusbd/issue/37218/429586> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kopuz-Yavuz, F. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları bilgi düzeyleri ile çok kültürlü eğitim tutumları arasındaki ilişki üzerine bir çalışma*. Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kor, K. (2013). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki görüşlerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 380-405. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201932166>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013). Okul öncesi eğitim programı. Ankara: TTKB. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> Erişim tarihi: 20.03.2022
- Neslitürk, S. ve Ersoy, A. F. (2007). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimine ilişkin görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 245-257. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eku/issue/5446/73913> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Özdemir-Doğan, G. (2017). *Çocuk hakları eğitiminde uzman sınıf öğretmenlerinin perspektifinden etkili çocuk hakları eğitimi: Anlayışlar ve uygulamalar*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (3. baskıdan çeviri, Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Polat, O. (2008). Türkiye’de çocuk haklarının durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(2), 149-157. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/toplumdd/issue/22734/242670> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Sadikoğlu, İ. ve Topsakal, C. (2017). Okul öncesi eğitimde çocuk hakları eğitimi çalışmalarına genel bir bakış. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 219-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rteusbe/issue/33040/364610> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Şallı, D. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ile ilgili görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi (JRET)*, 6(2), 80-87. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/07.duygu_salli.pdf Erişim tarihi: 06.05.2022
- Toprak, E. (2021). Olgubilim. M. Çelebi (Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 32-38). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Topsakal, C. ve Ayyürek, O. (2012). Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre öğrencilerin çocuk haklarını kullanmaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 37-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aduefebder/issue/33891/375243> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UNICEF. (2018). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> Erişim tarihi: 03.03.2022
- Uysal-Bayrak, H., Gök, H. N., Yörük, E. ve Kaya, E. (2019). Okul öncesi dönemindeki çocukların gözünden çocuk hakları. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 63-73. <http://ijeces.hku.edu.tr/tr/pub/issue/51853/592554> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Washington, F. (2010). *5-6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katımlı çocuk hakları eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzekinci, M. ve Tatlı, S. (2020). Çocukların sahip oldukları haklara ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(228), 129-152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/57767/824838> Erişim tarihi: 06.05.2022
- Atik-Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 88-99. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564331> Erişim tarihi: 06.05.2022

Experiences and Perceptions of Preschool Teachers on Children's Rights

Extended Summary

Purpose

The current research aims to determine the experiences and perceptions of preschool teachers on children's rights. To that end, the similarities and differences in teachers' experiences regarding children's rights were examined.

Method

Of the qualitative research methods, the phenomenological design was employed in this study. 12 volunteer female preschool teachers serving in public schools in Selçuklu and Meram districts of Konya province participated in the study, and they were selected by the maximum variation sampling method. The research data were collected in the 2018-2019 academic year by utilizing a semi-structured interview form. The data that is collected face-to-face in semi-structured interview sessions were evaluated by the content analysis method.

Results

As a result of this study, it was seen that preschool teachers mostly emphasize children's rights, such as the right to care (good nutrition and shelter), health, education, survival, play, and to be protected. In addition, the teachers also mentioned rights such as the right to live with the family, not being employed, and freedom of speech. In the teacher-child relationship, the most approved situation by the teachers was seen to have healthy communication with the child. Still, they had different ideas about physical contact with the child. In addition, teachers approve of situations such as caring for children closely in the teacher-child relationship, involving children with financial difficulties in activities, and exhibiting love and kindness to children. On the other hand, disapproved situations in the teacher-child relationship were determined as behaviors such as ignoring children's differences, offending them, and physical contact. Consequently, teachers have different opinions and reasons about physical contact with children.

When teachers' observations about which children's rights children know are examined, it is established that they mostly emphasize the right to care, education, play, protection, and health. Lastly, preschool teachers were asked about the methods and techniques preferred to teach children's rights. The most given answers by teachers were seen as using visuals, games, theater, drama, cartoons, and animation. Although the teachers mentioned various methods and techniques in teaching children's rights, they did not explain how they used them.

Conclusion and implications

The study results show that preschool teachers are familiar with some of the children's rights by name, but they avoid going into the details of the rights. In this case, it is possible to conclude that preschool teachers must be informed about children's rights. The teachers with insufficient knowledge about children's rights would not be expected to be active enough in using these rights. Moreover, it was observed that teachers had similar ideas about approved and disapproved behaviors in the teacher-child relationship. However, they could not agree on the issue of physical contact with the child. Those who approve of physical contact argue that children need a mother's love and attention and that this love and attention should continue at school; those who don't approve of it showed some misunderstandings and concerns as the reasons. It is an expectable result that teachers have different experiences in this sensitive subject and determine their attitudes accordingly. Furthermore, teachers mentioned that children know more about their right to care (good nutrition, shelter), education, and play.

However, like teachers, children also have limited knowledge of children's rights. This situation indicates that children are not sufficiently informed.

In conclusion, the participant teachers stated that methods and techniques such as visuals, games, theater, and drama could be used more in teaching children's rights. However, they did not explain in detail how they utilized these methods in teaching children's rights. Preschool teachers mostly emphasized the methods and techniques they generally use in preschool education. Therefore, the examples given specifically for the teaching of children's rights are seen to be limited. Besides these, the strength side of the research is that it evaluates children's rights in a multidimensional approach within the framework of the experiences of preschool teachers. The research weakness is that the study group consists of only 12 preschool teachers serving in Konya. This weakness can be overcome by conducting new studies with a larger participant group by including preschool teachers from different provinces. Finally, in the light of the research results, it is revealed that the Ministry of National Education must provide face-to-face or online training on children's rights to children, parents, and teachers. When this training and information is not provided, it is impossible to expect children to protect and use their rights and to expect teachers and parents to encourage children to use these rights. From the preschool period, when children begin to adapt to life and gain experiences, they must know and use their rights, be aware of their rights as active citizens in their future lives, and be literate individuals.